

СТРАТЕГИЯ И ФАКТОРЫ
ИННОВАЦИОННОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ
РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА
В СВЕТЕ ПОСЛАНИЯ ПРЕЗИДЕНТА РК
Н.А. НАЗАРБАЕВА НАРОДУ КАЗАХСТАНА
«НҰРЛЫ ЖОЛ – ПУТЬ В БУДУЩЕЕ»

*Под общей редакцией
К.С. Мухтаровой*

Алматы
«Қазак университеті»
2015

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ҰЙЫМДАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Мухтар Е.С.,
докторант

Нурмагамбетова А.М.,
асистенті Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

XXI ғасырда ғылым, білім және инновация елдің экономикалық өрлеуі мен әлеуметтік жақсаруын қамтамасыз етуде негізгі қазына көзіне айналуда. Жинақталған тәжірибе көрсеткендей экономикалық өрлеу халық шаруашылығының барлық салаларында инновациялық қызметті үздіксіз жүзеге асырмайынша мүмкін болмайтыны белгілі. Олай болса инновация экономикалық қызметтің ең негізгі тиімді түрлерінің бірі болып табылады.

Әлемдік экономиканың алдыңғы қатарлы озық тәжірибелерін игеруге және оны ұтымды пайдалана білуге талпынған мемлекеттер үшін бүгінгі уақыттағы басты мәселе индустриалды-инновациялық экономиканы қалыптастыру болып отыр. Индустриалды-инновациялық экономиканың басты ерекшелігі – ғылыми сыйымды, технологиялық өңделу деңгейі жоғары өнімдерді шығаруға икемді өндірістік және инновациялық инфрақұрылымның болуы.

Инновациялық инфрақұрылым дамуының негізгі мақсаты отандық, шетелдік потенциал мен технологияны қолдану негізінде өнімнің бәсеке қабілеттігін қамтамасыз ететін ашық инновациялық жүйені құру.

Қазақстан экономикасының инновациялық жүйесіне тоқталсақ. Инновациялық қызметті басқарудың жүйесін тиімді етіп қалыптастыру қажет. Бірақ та аталған инновациялық жүйе осы қызмет түрін ұйымдастырудың, ынталандырудың және дамытудың идеалды моделі жоқ. Әр елдің өзінің тарихи даму сатыларынан өткен ұлттық инновациялық жүйесі бар. Француз экономистері Амаблем, Барре и Буайенің «Жаһандану эрасындағы инновациялық жүйе» атты еңбегінде осы жүйенің төрт түрін атап кетті: «нарықтық» (АҚШ, Ұлыбритания), «мезо-корпоративтік» (Жапония), «интеграциялы-еуропалық», (Германия, Франция, нидерланды, Италия) және «социал-демократиялық» (скандинавия елдері). Ұлттық инновациялық жүйені ұйымдастыру бойынша озық тәжірибе ретінде АҚШ, Жапония, Еуропа елдері] қарастырылады. Кейінгі кездері экономистер бұл мемлекеттер қатарына Қытай Халық Республикасын қосып жүр. Қандай жүйе болмасын, қалай жұмыс атқаратынын алдын ала анық білу күрделі. Саяси немесе технологиялық әсер етудің нәтижелерін біліп-бағу мүмкін емес. Функционалдық байланыстар өте күрделі. Жүйенің бірден ойдағыдай сәтті іске асып кетуі уақытты талап етеді. Тәжірибеде ғана сынап аламыз. Соған қарамастан, еліміздің Ұлттық Инновациялық Жүйесі қалыптасты. 2005 жылы экономикамызда отандық ғылыми сыйымдылығы мол өндірісті қайта жаңғырту барысында және зияткерлік меншікті, ғылыми әлеуетті тиімді пайдалану мақсатында Ұлттық Инновациялық Жүйесін қалыптастыру және дамыту үшін 2005-2015 жылдарға арналған бағдарлама іске қосылды. Бағдарлама Отандық инновациялық жүйені қалыптастыратын, реттейтін негізгі құжат. Бұл жүйе Оңтүстік Шығыс Азия елдері: Малайзия, Сингапур және Шығыс елдері: Жапония, Оңтүстік Корея елдерінің инновациялық жүйесінен және тәжірибесінен бастау алады. Қазақстанда ұлттық инновациялық жүйенің келесі элементтерін атауға болады: ғылыми әлеует, қаржылық инфрақұрылым, инновациялық кәсіпкерлік, инновациялық инфрақұрылым. Еліміздің Ұлттық Инновациялық Жүйесінің мақсаты – шетел мен өзіміздің тех-

нология және (жарамды өнім п
Осы жүйені
тоқтайтын бол
инкубаторлар,
вациялық кәсі
жоғары оқу ор
дар жатады.

Инновациял
– бұл ұйымдас
субъектілерінде
дар) инновация
ұлттық эконом
негізінде, сонда
номикалық суб
инновациялық
экономикалық (

Қазіргі кез
бюджет құрал
мемлекетпен қ
Ұлттық иннов
ның элементте
– гранттард
– ұлттық
жүйесі;

– венчурль
дар нарығы.

Сонымен
зеге асырылад
логиялар парк
тық технопарк
гей ақпаратты

Осы иннов
Технопарктар
ты шағын жән
муына қажетті
лымында инф
маркетингтік с
орталықтарды
деу бойынша
мамандарды
циялар және т.

Алғашқы
Стэндфорд ун
ғанда құрылға
тапқан. Жер
нің бөлімшел
арқылы тез д
тұрған компа
пен тығыз қ
лымды қалы
үшін 30 жыл

Мухтар Е.С.,
докторант
бетова А.М.,
тындағы ҚазҰУ

ік өрлеуі мен луда. Жинақ-ашылығының айынша мүмметтің ең не-

игеруге және ігі уақыттағы ыстыру болып ігі – ғылыми ғаруға икемді

ндық, шетел-е қабілеттігін

сақ. Иннова-жет. Бірақ та ынталандыру-даму сатыла-гері Амаблем, гты еңбегінде ания), «мезо-ия, Франция, елдері). Ұлт-ретінде АҚШ, стер бұл мем-дай жүйе бол-Саяси немесе unctionалдық п кетуі уақыт-еліміздің Ұлт-ызда отандық және зияткер-ттық Иннова-арға арналған іені қалыптас-ия елдері: Ма-дерінің инно-да ұлттық ин-еуег, қаржы-фрақұрылым. ізіміздің тех-

нология және барлық ресурстар мен әлеуетімізді пайдалана отырып, бәсекеге жарамды өнім шығаруды қамтамасыз ету.

Осы жүйенің соңғы элементі инновациялық инфрақұрылымға толығырақ тоқтайтын болсақ, инновациялық инфрақұрылымға: инновациялық орталықтар, инкубаторлар, технопарктер, кеңес берушілік және үйретушілік фирмалар, инновациялық кәсіпорындарды конструкторлы-технологиялық қолдау ұйымдары, жоғары оқу орындары, әлеуметтік кәсіпкерлік корпорациялар, қаржылық ұйымдар жатады.

Инновациялық қызмет инфрақұрылымы немесе инновациялық инфрақұрылым – бұл ұйымдастыру-экономикалық институттар кешені, шаруашылық жүргізуші субъектілерінде (соның ішінде арнайы мамандан-дырылған инновациялық ұйымдар) инновациялық үрдістерді жүзеге асыру шараларын тікелей қамтамасыз ететін, ұлттық экономиканың біртұтастығы сияқты экономикалық тиімділік қағидалары негізінде, сондай-ақ нарықтың конъюктурлық өзгерістер жағдайындағы оның экономикалық субъектісі. Инновациялық инфрақұрылымға кіретін барлық ұйымдар инновациялық қызметтің біртұтастығын білдіретін белгілі бір технологиялық және экономикалық байланыста болады.

Қазіргі кезде Қазақстанның инновациялық инфрақұрылымын мемлекеттік бюджет құралдарының қатысуымен жасалған жұмыс істеуші субъектілер және мемлекетпен құрылған сервистік даму институттары құрайды. 2015 жылға дейін Ұлттық инновациялық жүйені құру шегінде келесі қаржылық инфрақұрылымның элементтері жүзеге асырылады:

- гранттарды ұсыну жүйесін кеңейту;
- ұлттық және шетел капиталына қатысуымен венчурлық қаржыландыру жүйесі;
- венчурлық қорлар мен жаңа технологиялық компаниялардың бағалы қағаздар нарығы.

Сонымен қатар мемлекеттің инновациялық инфрақұрылым элементтері жүзеге асырылады. Олар: технологиялық парктер мен зоналар; ақпараттық технологиялар паркі; ядролық технологиялар паркі; биотехнологиялар паркі; 7 аймақтық технопарктер; Қазақстан Республикасындағы инновациялық қызметтің бірегей ақпараттық базасы.

Осы инновациялық инфрақұрылымдардың элементтерінің бірі – технопарктер. Технопарктер – бұл ғылыми-өндірістік территориялық кешендер, бұлардың мақсаты шағын және орта ғылымды қажетсінетін инновациялық фирма-клиенттерінің дамуына қажетті жақсы ортаны қалыптастыру болып табылады. Технопарктің құрылымында информациялы-технологиялық, оқу, консультациялық, информациялық, маркетингтік орталықтар, сонымен қатар өнеркәсіптік зоналар болуы мүмкін. Осы орталықтардың әрқайсысы маманданған қызмет жиынтығын ұсынады, мысалы, іздеу бойынша қызмет және белгілі бір технология бойынша информацияны жіберу, мамандарды қайта даярлау бойынша қызметтер, әр түрлі сипаттағы консульта-циялар және т.б.

Алғашқы технологиялық парктер өткен ғасырдың 50 жылдары АҚШ-та Стэнфорд университетінің (Калифорния штаты) ғылыми паркі ұйымдастырылған кезде құрылған. Осылай университет өзінің қарамағындағы бос жерге қолданыс тапқан. Жер мен ғимараттар жоғары технология саласында жұмыс істейтін өзі-өзі Бөлімшелерін орналастыру үшін, федералды үкіметтің әскери сұраныстары арқылы тез дамып келе жатқан автономиялы шағын мекемелер мен жұмыс істеп тұрған компанияларға жалға беріле бастады. Жалдайтын фирмалар университетпен тығыз қызметтік байланыста болды. Құрылысты аяқтау үшін, инфрақұрылымды қалыптастыру үшін және ғылыми парктің барлық бос жерін жалға беру үшін 30 жыл қажет болды. Бұл жоба сабырлықты және іске берілуді талап ететін

ұзақ мерзімді болды және нәтижесінде бұл ғылыми парк өнеркәсіптің ғылыми сийымдылық секторының дамуында феноменалды жетістіктермен атақты болды. Технопаркте «Хьюлетт-Паккард», «Полароид» сияқты атақты фирмалар өз өмірлерін бастады. Бұл технопарк атақты Кремний жазықтығының бастамасы болды.

Технопарк – ғылыми-техникалық, территориалды кешен. Негізгі мақсаты шағын бизнес фирмаларының қызмет етуіне тиімді, ыңғайлы жағдай қалыптастыру. Олар жоғары оқу орындары, зерттеу орталықтары, зертханалар тұсында қалыптасады. Оның құрамына: зерттеу орталықтары, инкубатор, инновациялық орталықтар, маркетинг т.б. орталықтар енеді. Технопарк шағын инновациялық кәсіпорындарға қажетті бухгалтерлік, аудиторлық, консалтингтік, маркетингтік қызметтер ұсынып отырады. Яғни бұл қызметтің бәрін университет оқытушылары, ғалымдары мен студенттері атқара алады. Технопарктердің құрамына кіретін фирмалар инновациялардың дамуының әр түрлі сатысында зерттеулер мен тәжірибелер жүргізетін, дайын өнімді шығаратын, сервистік қызмет көрсететін, делдалдық қызметпен айналысатын болуы мүмкін. Технопарктер тұрақты нарықтық ортасы және жақсы жолға қойылған өндірісі бар фирмалармен қатар, жаңа компаниялардың да басын біріктіреді. Технопарктердің қызметтеріне инновациялық жобаларды іске асырушыларға өндірістік алаңдарды ұсынумен, материалдық өндіріс саласына жаңалықтарды енгізуді жылдамдатумен қоса, ғылыми-техникалық қызметтердің жетістіктерін қолайлы жағдайларда коммерциализациялау жатады.

Европада технопарктер 70 жылдардың басында пайда бола бастады. Олардың ең алғашқысы болып Эдинбургтегі әйгілі Хэриот-Уатт университетінің зерттеу паркі; Кембридждегі Тринити-колледждің ғылыми паркі; Бельгиядағы Левен-ла-Нев; ниццадағы Софья-Антиполис және Греноблдегі ғылыми және техникалық жаңа енгізулер мен өндіріс аймағы (ZIRST) болды. Олар АҚШ-тың бұрынғы технопарктерінің моделдерін қайталады, оның ерекшелігі – бір де-меушісінің болуында, ал іс-әрекетінің негізгі түрі – ғылыми сийымдылықты фирмалардың жекеменшіктеріне жерді жалға беру болып табылады.

Бүгінде Қазақстанда инфрақұрылымды қолдаудың 56 арнайы объектілері қызмет етеді, олардың 44 бизнес инкубаторлар мен 12 технопарктер. Қазіргі уақытта олардың барлығын индустриалды парктер деп сипаттауға болады, себебі бизнес инкубаторлар бірінші кезекте кәсіпорындардың аяғына нық басуына әсер етеді.

Қазақстанда технопарктерді құруда біршама кедергілер бар, олар негізінен инновациялық инфрақұрылымның дамуына тәуелді:

1. инновацияларға жеке инвестициялардың жеткіліксіздігі мемлекеттік ғылыми орталықтармен құрастырылатын инновациялық технологиялары мен өнімдерінің бөлігінің сұранысқа ие болмауына әкелді, себебі олар өнеркәсіптік кәсіпорындардың арнайы қажеттіліктеріне бағытталмаған;
2. Қазақстанда жұмыс істеп отырған технопарктер мен бизнес инкубаторлардың көп бөлігі инновациялы өндіріс пен кәсіпорындарды орналастыруға бағытталмаған;
3. елдегі инновациялық өндіріс пен кәсіпорындардың әлсіз дамуы технологиялық және инновациялық өнімдерге сұраныстың төмендігімен анықталады. Себебі елдің экономикасының құрылымы минералды ресурстарды өндіруге бағытталған;
4. жоғары технологиялар саласындағы инновациялардың Қазақстанда болмауы оларға деген сұраныстық жоқтығымен сипатталады;
5. әлемдегі инновациялардың көп бөлігі процесті инновациялар, яғни процесстерді, инженерлік құрастырылымдарды жетілдіруге бағытталған.

Сонымен қатар, елімізде қазіргі қалыптасқан инновациялық инфрақұрылым оның субъектілерінің өзара байланысқан түрде үйлесімді жұмыс жасауына және ғы-

лыми-зерттеу жұмыс-де қалыптасуына әретінде мыналардың жұмысындағы географиялық алу келкі дамымауы; өнім өндіру салалары болуы; жеке жұмыстарды жүргізудің аздығы; отандық зерттеу және тәжірибелердің сыздығы.

Осы мақсатта дамуының басты кластерлердің иесі сырды.

Қалыптасқан – еліміздегі қанномиканың – шағын және дамуына – инновациялы құрылымды – кәсіпорының кетік реттеу – ғылым мен ны модерни XXI ғасыр : циялану үшін : циялық кәсіпке зор. Себебі, қамен бір деңгей, гиялар мен инкызмет көрсет, лым қалыптасқ да қоғам мен мды білдіреді.

Ұлттық экозаматы өзіне іқұндылықтармдің экономикас

Әдебиеттер

1. Купешова С.Т.
2. Шалболова Ү. Қазақстан.

лыми-зерттеу жұмыстарын жүргізушілерге кешенді қызмет көрсететін ұйым ретінде қалыптасуына жеткілікті деңгейде ықпал ете алмай отыр. Оның негізгі себептері ретінде мыналарды көрсетуге болады: инновациялық инфрақұрылым элементтерінің жұмысындағы тәжірибенің аздығы; инновациялық әлеуеті бар аймақтардың географиялық алшақтығы мен еліміздегі өңірлер мен өнеркәсіп салаларының біркелкі дамымауы; жеке сипаттағы инновациялық белсенділіктің тым төмендігі және өнім өндіру салаларына қарағанда қызмет көрсету салаларында табыстылықтың жоғары болуы; жеке кәсіпкерлердің ғылыми-техникалық зерттеулермен байланысты жұмыстарды жүргізуден қашқақтауы; инновацияға бейімді салалар туралы ақпараттың аздығы; отандық инновациялық нарықтың қалыптаспауы және де ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға бөлінетін қаражаттың мардымсыздығы.

Осы мақсатта Елбасы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту-Қазақстан дамуының басты бағыты» атты дәстүрлі Жолдауында Үкіметке инновациялық кластерлердің инфрақұрылымын дамыту үшін қажетті қаржы қарастыруды тапсырды.

Қалыптасқан инновациялық саясат келесі негізгі мәселелерді шешуі тиіс:

- еліміздегі қабылданған ұлттық инновациялық жүйені негізге ала отырып экономиканың жекелеген секторларында инновацияны дамыту;
- шағын және орта ғылыми-техникалық, инновациялық кәсіпкерліктің қарқынды дамуына жағдайлар жасау;
- инновациялық қызметті қаржыландыруда толыққанды инновациялық инфрақұрылымды қалыптастыру;
- кәсіпорынның өз өндірісін инновациялық дамыту мен қаржы ағынын мемлекетік реттеуді жүзеге асыру;
- ғылым мен техниканың алдыңғы қатарлы жетістіктері базасында экономиканы модернизациялау бойынша кешенді іс-шаралар жүргізу.

XXI ғасыр жаһандану заманында әлемдік экономикалық кеңістікке интеграциялану үшін ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруда инновациялық кәсіпкерлікке негізделген инновациялық жүйелерді құрудың маңызы өте зор. Себебі, қазіргі кезде әлемдік нарықта басым тұрған дамыған мемлекеттермен бір деңгейде тұру үшін ең алдымен біздің елімізге қазіргі заманғы технологиялар мен инновациялар өндірісіне негізделген, бәсекеге қабілетті тауарлар мен қызмет көрсетулері бар, жоғары құзырлы мамандарға ие, дамыған инфрақұрылым қалыптасқан, өте сапалы білім беру жүйесінің болуы сияқты жалпы айтқанда қоғам мен мемлекеттің қатар дамуына қолайлы жағдайларды қалыптастыруды білдіреді.

Ұлттық экономиканың қарқынды дамуына Қазақстан Республикасының әрбір азаматы өзіне парыз деп санап ат салысуы қажет. Егемен еліміздің келешегі ұлттық құндылықтармен сусындаған, білімі мен біліктілігі сай келетін біздер мемлекетіміздің экономикасының қарыштап дамуына үлес қосуға сенім білдіреміз.

Әдебиеттер

1. Купешова С.Т. Иновациялық менеджмент: оқулық. – Алматы: «Дәуір», 2011 – 256 б.
2. Шалболова Ү.Ж., Махницкая Е.И. Управление инвестиционно-инновационной деятельности в Казахстане. – Алматы, 2012. – 246 с.

МАЗМҰНЫ – СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие.....	3
------------------	---

Раздел 1

РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ В РК

Мухтарова К.С., Ибрашев Э. Модель работы инновационного кластера на базе КазНУ им. аль-Фараби	6
Мухтарова К.С., Ибрашев Э., Азилханов Д. Создание фонда содействия развитию малых форм предприятий и подготовки кадров менеджмента инновационных технологий и промышленного инжиниринга	10
Сансызбаева Г.Н., Батыр尼亚зов М.Ж. Эффективные меры поддержки инновационного развития страны в условиях современных вызовов и угроз	13
Өтепберген К.Е., Қазақстан Республикасында инновациялық инфрақұрылымның дамуы	18
Купешова С.Т. Технопарктік құрылымдар қызметінің инновациялық саланы дамытудағы үлесі	25
Тажиева С.К., Қуанбаев Ж. ҚР-дағы индустриалды-инновациялық стратегияны жүзеге асырудың негізгі мәселелері және оларды шешу жолдары.....	31
Купешова С.Т. Қазақстан Республикасының Ұлттық инновациялық жүйесінің қалыптасуы мен дамуы	35
Садырова М.С., Юсупов К. Қазақстанның индустриалды-инновациялық дамуының өзекті мәселелері	40
Кожамкулова Ж.Т., Ахметова З.Б., Бейжанова А.Т. Инновациялық маркетинг отандық кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін арттырудың құралы ретінде	46
Аширбекова Л.Ж., Кусмолдаева Ж.Н. Ұлттық инновация – болашаққа барар жол	52
Тажиева С.К., Бердибеков А. Қазақстан Республикасындағы инновациялық белсенділікті арттыру жолдары	57
Мухтар Е.С., Нурмагамбетова А.М. Қазақстан Республикасында инновациялық инфрақұрылымды қалыптастыру мен ұйымдастыру мәселелері	62
Жидебекқызы А. Қазақстан Республикасындағы инновациялық қызметтің дамуын тежеуші факторларға талдау	66

Раздел 2

ЭФФЕКТИВНОСТЬ РЕГИОНАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Мухтарова К.С., Мылтыкбаева А.Т. Управление экономикой региона Казахстана – один из основных методов обеспечения его конкурентоспособности	72
Мухтарова К.С., Мылтыкбаева А.Т. Рейтинг инновационного развития регионов РК в условиях глобализации	79
Шеденов Ө.Қ., Шеденова Н.Ө., Асанова Г.Б. Ел әлеуетін арттырудағы айқын бағыт.....	93
Қунанбаева Д.А., Шилимбетова Г.Т. Аймақтар бойынша кәсіпорындарды оналту мәселелері	97